

Τη στιγμή που ο Γαβριήλ Πρίνσιπ πυροβολούσε δυο φορές στο κέντρο του Σεράγεβο, ούτε καν φανταζόταν ότι ουσιαστικά έδινε το σύνθημα για να σκοτωθούν 8.500.000 άνθρωποι, να μείνουν ανάπηροι άλλοι 6.000.000 και να γκρεμιστούν τρεις αυτοκρατορίες. Αν υπέθετε κάτι τέτοιο, πάλι θα πυροβολούσε. Επειδή θα γνώριζε ότι, αν δεν ήταν αυτός, κάποιος άλλος θα βρισκόταν να ανάψει το φιτίλι του πολέμου.

«Πρόκειται για μια διαμάχη, όχι τόσο των λαών, όσο των κυβερνήσεων, που διεκδικούσαν την επικράτηση στο χώρο της Βαλκανικής», έγραψε για τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο Γάλλος ιστορικός Μορίς Μπομόν. Είχαν προηγηθεί οι διαμάχες για την επικράτηση στην Αφρική, στην Άπω Ανατολή, στην ίδια την Ευρώπη. Και πια, ήταν τα Βαλκάνια, η «μπαρουταποθήκη της Ευρώπης».

Στη συγκεκριμένη στιγμή, το μπαρούτι της Ευρώπης ήταν οι αλύτρωτοι Σλάβοι. Κι όλη αυτή η εκρηκτική ύλη ήταν στοιβαγμένη στα Βαλκάνια και γύρω από αυτά. Αποθηκάριος εν ενεργεία ήταν η Αυστροουγγρική αυτοκρατορία που προσπαθούσε να ισορροπήσει πάνω στο στρώμα των Τσέχων, Σέρβων, Σλοβένων και Κροατών Σλάβων υπηκόων της που αφορμή γύρευαν να επαναστατήσουν. Και πρώην αποθηκάριος η Οθωμανική αυτοκρατορία, από την οποία είχαν απαλλαγεί οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι του Μαυροβούνιου και της Σερβίας. Η οποία Σερβία ασφυκτιούσε και «διαρρήγνυε τα ιμάτιά της» από αγανάκτηση, καθώς έβλεπε «7.000.000 αδερφούς Σλάβους» να υποφέρουν κάτω από τον αυστριακό ζυγό στις περιοχές Βοσνίας, Ερζεγοβίνης, Σλαβονίας, Δαλματίας και Κροατίας. Για τους Σλοβένους δε μιλούσαν ακόμα. Στα εδάφη της ουγγρικής επικράτειας δρούσε η Σερβοκροατική Εταιρεία που υπέστη μύριες όσες διώξεις από το επίσημο κράτος. Συνήθως, τα μέλη της σέρνονταν σε δίκες και καταδικάζονταν για εσχάτη προδοσία. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα ήταν η οργάνωση να τυλιγεται με το φωτοστέφανο της θυσίας και να δυναμώνει όλο και πιο πολύ. Στα 1908, όταν προσαρτήθηκαν στην Αυστρία και τυπικά η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη, η Σερβοκροατική Εταιρεία βρήκε πλήθος αποδέκτες στο σύνθημα για μια Μεγάλη Σερβία. Στα 1909, η «Μεγάλη Σερβία» αποτελούσε κυβερνητική προγραμματική διακήρυξη. Οι βαλκανικοί πόλεμοι και η δημιουργία του αναχώματος της Αλβανίας στην προσπάθεια για έξοδο στην Αδριατική έκαναν την υλοποίηση του οράματος για τη Μεγάλη Σερβία επιτακτικό καθήκον κάθε Σέρβου πατριώτη. Η «Ομλάντινα», μια παλιά νεολαιίστικη οργάνωση από την οποία ξεπήδησε το σερβικό ριζοσπαστικό κόμμα, προπαγάνδιζε αποκάλυπτα.

Για την Αυστροουγγαρία, το μήνυμα ήταν διπλό: Η Σερβία ήταν το φιτίλι που, αν άναβε, απειλούσε να βάλει φωτιά στο μπαρούτι και να τινάξει την αυτοκρατορία στον αέρα. Κι ακόμα, η Σερβία ήταν το κυριότερο εμπόδιο στον δρόμο της Αυστρίας για έξοδο στο Αιγαίο. Κι ενώ ο σιδηροδρομικός άξονας Βερολίνου - Βαγδάτης προχωρούσε, η παρακαμπτήριος

«Βιέννη - Κωνσταντινούπολη» καρκινοβατούσε. Με τη Ρωσία να μεθοδεύει το δικό της πρόγραμμα, το οποίο στηριζόταν σε μια πανσλαβική επανάσταση εναντίον της Αυστρίας με τον τσάρο προστάτη και οδηγό. Και τους Σέρβους στα πεδία των μαχών. Μόνο που, για τους Ρώσους, «ο δρόμος για τη Βιέννη περνά από το Βερολίνο». Χωρίς την απαλλαγή της από τον γερμανικό μπελά, η Ρωσία είχε να υπερπηδήσει τεράστιες δυσκολίες. Και στη Γερμανία μόλις είχε θεσπιστεί «ειδικός πολεμικός φόρος» για την ενίσχυση των εξοπλισμών, που από καιρό είχαν πάρει ξέφρενους ρυθμούς. Οπότε ο άξονας Βερολίνου - Βιέννης ήταν δεδομένος και γι' αυτόν τον λόγο. Η Αυστρία μπορούσε να δράσει.

Η επίσημη αυστριακή θέση εκφράστηκε και δημόσια με επιχειρήματα που τη θεμελιώναν: «Η Σερβία πρέπει να σβηστεί από τον χάρτη. Μέση λύση δεν υπάρχει». Τον Αύγουστο του 1913, λίγες μόλις ημέρες μετά τη λήξη του Β' Βαλκανικού πολέμου, η Αυστρία ήταν έτοιμη να εισβάλει στη Σερβία. Ούτε η Ρωσία μπορούσε να την εμποδίσει ούτε η Γερμανία θα είχε ουσιώδη αντίρρηση. Προέκυψε όμως πρόβλημα με την Ιταλία. Από το 1882, υπήρχε στα χαρτιά η «Τριπλή Συμμαχία» Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας και Ιταλίας αλλά η Ρώμη ποτέ δεν ήταν δεδομένη. Κάθε ιταλική κίνηση την εποχή εκείνη υπάκουε στους στόχους που προωθούσε το κίνημα του ιρεδεντισμού (από την ιταλική λέξη *irredenta* = αλύτρωτος) το οποίο ντοπαρίζε τα πλήθη. Ο ιταλικός αλυτρωτισμός κυρίως ενδιαφερόταν για τους «αλύτρωτους αδερφούς» στο Κεντρικό και Νότιο Τιρόλο (νοτιοανατολικά στις Άλπεις), στη χερσόνησο Ιστρία (στον μυχό της Αδριατικής) και στη Δαλματία. Και βέβαια, στις πόλεις Τεργέστη και Γκορίτσια. Η ανάμειξη της Ιταλίας στην Αλβανία και η εμπορική διείσδυσή της στο Μαυροβούνιο ερμηνεύτηκαν σωστά από την κυβέρνηση της Βιέννης. Η εκστρατεία στη Σερβία αναβλήθηκε. Για ένα χρόνο.

Η καταπίεση των Σλάβων από τους Αυστριακούς εντάθηκε μετά τις σερβικές νίκες στους Βαλκανικούς πολέμους. Εντάθηκε και η δυσαρέσκεια που μετατράπηκε σε πανσλαβικό

αλυτρωτικό κίνημα. Ο υπουργός Οικονομικών της Αυστρίας, Μπιλίνσκι, δεν προλάβαινε να διαμαρτύρεται στον αυτοκράτορα για την από τους στρατηγούς σκληρή διακυβέρνηση της Βοσνίας με όργανο τις δυνάμεις κατοχής. Ο στρατηγός Όσκαρ Ποτιόρεκ έκλεισε κάμποσα σωματεία και διέλυσε την Βουλή. Ετοιμάζε φιάσκα κι έπαιρνε προληπτικά μέτρα. Στην προσαρτημένη χώρα θα διεξάγονταν γυμνάσια του αυστριακού στρατού, τα οποία θα τιμούσε με την παρουσία του ο διάδοχος του θρόνου της Αυστροουγγαρίας, Φραγκίσκος Φερδινάνδος, που θα επισκεπτόταν με τη σύζυγό του το Σεράγεβο, τον Ιούνιο του 1914.

Η επίσκεψη του διαδόχου διαφημίστηκε αρκετά έγκαιρα, ώστε να προλάβουν τα μέλη μιας σερβικής επαναστατικής οργάνωσης να προετοιμαστούν. Στις 28 Ιουνίου 1914, πριν από εκατό χρόνια, ο Αρχιδούκας Φραγκίσκος Φερδινάνδος και η σύζυγός του, δούκισσα Σοφία, διέσχιζαν με την αυτοκρατορική άμαξα έναν από τους κεντρικούς δρόμους του Σεράγεβο. Δυο Σέρβοι φοιτητές, ο Γαβρίλος Πρίνσιπ και ο Νετζέλκο Γαβρίνοβιτς, του βγήκαν μπροστά. Ο Γαβρίνοβιτς αστόχησε. Οι πυροβολισμοί του Πρίνσιπ επέφεραν ακαριαία αποτελέσματα. Ο 41χρονος διάδοχος έπεσε νεκρός. Το ίδιο και σύζυγός του, Σοφία. Αργότερα, ο Πρίνσιπ εξομολογήθηκε ότι στόχος του δεν ήταν η Σοφία αλλά ο στρατηγός Όσκαρ Πότιορεκ, στρατιωτικός διοικητής της Βοσνίας.

Μαζί με τα θερμά συλλυπητήρια που υπέβαλε στον αυτοκράτορά του, ο αρχηγός του αυστριακού επιτελείου, βαρόνος Κόνραντ φον Χέτζεντορφ, υπενθύμισε ότι η δολοφονία του διαδόχου έδινε τροφή στη σερβική προπαγάνδα για τη Μεγάλη Σερβία και προκαλούσε μεγάλη ζημιά στη συνοχή του αυστριακού στρατού, στον οποίο κυρίως Σλάβοι είχαν στρατολογηθεί. Αν δεν μεσολαβούσε άμεση απάντηση και ταπείνωση των Σέρβων, σε ελάχιστα χρόνια ο αυστριακός στρατός θα μετατρέποταν σε τελείως αναξιόπιστο σώμα.

Η αυστριακή κυβέρνηση υιοθέτησε τις απόψεις αυτές, σημειώνοντας ότι ήταν απαραίτητη και επείγουσα ανάγκη να σμικρυνθεί η Σερβία που είχε μεγαλώσει εδαφικά με τους Βαλκανικούς πολέμους και ήδη προαλειφόταν για μεγάλη δύναμη. Από τις 4 Ιουλίου, μια βδομάδα μετά τη δολοφονία στο Σεράγεβο, η Αυστρία διαμήνυε στη Ρωσία ότι ευνοούσε τον εδαφικό ακρωτηριασμό της Σερβίας υπέρ των λοιπών βαλκανικών κρατών. Η Ρωσία δεν απάντησε.

Ο αυτοκράτορας ενέκρινε σχέδιο τελεσιγράφου προς τη Σερβία, του οποίου αντίγραφο πήρε ο πρέσβης της Γερμανίας στη Βιέννη (18 Ιουλίου). Ο αυτοκράτορας της Γερμανίας ενέκρινε το ύφος. Στις 21 Ιουλίου, ο πρέσβης παραλάβαινε το πλήρες κείμενο του τελεσιγράφου. Κι αυτό εγκρίθηκε από τον κάιζερ που προέτρεψε τον Φραγκίσκο Ιωσήφ να δώσει σκληρό μάθημα στους Σέρβους.

Το αυστριακό τελεσίγραφο επιδόθηκε στη Σερβία, στις 23 Ιουλίου 1914. Ο αυτοκράτορας της Αυστροουγγαρίας, Φραγκίσκος Ιωσήφ, απαιτούσε από τη Σερβία να διαλύσει αμέσως την οργάνωση «Ναρόντνα Οντμπράκτα» (Εθνική Άμυνα), την οποία υποπτευόταν ότι κρυβόταν πίσω από τη δολοφονία του διαδόχου ανιψιού του και η οποία δρούσε στα εδάφη που οι Σέρβοι διεκδικούσαν. Απαιτούσε επίσης, Αυστριακοί υπάλληλοι να μπουν επικεφαλής των ερευνών για τον εντοπισμό των συνενόχων στη δολοφονία. Κι ακόμα τη διακοπή κάθε προπαγάνδας εναντίον της Αυστρίας και την απομάκρυνση από τον στρατό, τη διοίκηση και την εκπαίδευση αξιωματικών, υπαλλήλων και εκπαιδευτικών, τα ονόματα των οποίων

περιλαμβάνονταν σε συγκεκριμένο κατάλογο που η Αυστρία θα κοινοποιούσε στη Σερβία. Οι Σέρβοι είχαν στη διάθεσή τους 48 ώρες να απαντήσουν!

Την επομένη, 24 Ιουλίου 1914, ο αντιβασιλιάς της Σερβίας, Αλέξανδρος Α', απευθύνθηκε στον τσάρο Νικόλαο Β', ζητώντας του να θυμηθεί ότι είναι Σλάβος και να βοηθήσει «τους αδελφούς Σέρβους». Την ίδια ημέρα, διατάχθηκε γενική επιστράτευση του σερβικού στρατού, ενώ ο τσάρος διακήρυξε ότι η Ρωσία «δεν θα επιτρέψει την εναντίον της Σερβίας προσβολή». Στις 25 του μήνα, η Ρωσία διέταξε την επιστράτευση 13 σωμάτων του ρωσικού στρατού «σε περίπτωση αυστριακής επίθεσης εναντίον της Σερβίας». Την ίδια μέρα, αγγλορωσικό διάβημα ζητούσε από την Αυστρία να δοθεί παράταση στην προθεσμία που είχε η Σερβία να απαντήσει στο τελεσίγραφο. Η Αυστρία αρνήθηκε αλλά εγγυήθηκε στη Ρωσία την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας.

Η Σερβία επέδωσε την απάντησή της στον πρέσβη της Αυστρίας στο Βελιγράδι την ίδια εκείνη μέρα, 25 Ιουλίου. Η συμμετοχή Αυστριακών στις ανακρίσεις απορριπτόταν καθώς θεωρήθηκε ότι έθιγε τα κυριαρχικά δικαιώματα του κράτους. Για τα υπόλοιπα προβάλλονταν επιφυλάξεις, χωρίς κάποια δέσμευση. Ο πρέσβης τηλεγράφησε τη σερβική απάντηση στην κυβέρνησή του και αναχώρησε για τη Βιέννη. Την ίδια ημέρα, επιστρατεύονταν οκτώ σώματα του αυστριακού στρατού με διαταγή να βαδίσουν στα σύνορα με τη Σερβία.

Την επομένη, 26 Ιουλίου, η Βρετανία πρότεινε τη σύγκληση τετραμερούς διάσκεψης ειρήνης στο Λονδίνο. Θα μετείχαν Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία. Η Αυστρία την απέρριψε με το σκεπτικό ότι δυο από τα κράτη ήταν εχθρικά διακείμενα εναντίον της (Βρετανία, Γαλλία) και το ένα ήταν αμφίβολο (Ιταλία). Την ίδια μέρα, η Ρωσία έθετε σε πολεμική ετοιμότητα τα 13 σώματα στρατού που βρίσκονταν κοντά στα σύνορα με την Αυστρία.

Ήταν η στιγμή που ο κρίζερ αντιλαμβανόταν ότι υπήρχε κίνδυνος γενικής ανάφλεξης καθώς ο πόλεμος φαινόταν ότι δεν επρόκειτο να περιοριστεί ανάμεσα στην Αυστρία και τη Σερβία. Οι πρεσβευτές του στην Πετρούπολη και τη Βιέννη πρότειναν να λυθεί το ζήτημα με απευθείας διαπραγμάτευση ανάμεσα στη Ρωσία και την Αυστρία. Η Ρωσία αρνήθηκε, θεωρώντας ότι το θέμα αφορούσε τον αντιβασιλιά της Σερβίας και όχι τον τσάρο.

Η όπως αποκλήθηκε «μαύρη εβδομάδα» των πυρετωδών κινήσεων είχε ολοκληρωθεί.

Στις 28 Ιουλίου 1914, η Αυστρία κήρυξε επίσημα τον πόλεμο στη Σερβία. Αυτό ουσιαστικά σήμαινε και κήρυξη του πολέμου εναντίον της Ρωσίας, η οποία ήδη είχε δηλώσει ότι θα σταθεί στο πλευρό των Σέρβων. Στις 29, η Βρετανία ειδοποιούσε την Γερμανία και τη Γαλλία ότι δεν θα έμενε αμέτοχη, αν η σύρραξη γενικευόταν. Την ίδια μέρα, η Γαλλία ειδοποιούσε τη Ρωσία ότι βρισκόταν στο πλευρό της, όπως άλλωστε και η Βρετανία. Στις 31 Ιουλίου, με δικό της τελεσίγραφο, η Γερμανία απαιτούσε από τη Ρωσία την μέσα σε δώδεκα ώρες δήλωσή της ότι δεν πρόκειται να πολεμήσει εναντίον της ίδιας αλλά και της Αυστρίας. Την ίδια μέρα, η Γερμανία ρωτούσε τη Γαλλία, τι θα έκανε σε περίπτωση γερμανορωσικού πολέμου. Η Ρωσία δεν απάντησε. Η Γαλλία δήλωσε ότι «θα πράξει αυτό που το συμφέρον της επιβάλλει». Την 1^η Αυγούστου 1914, η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο στη Ρωσία. Στις 3 του μήνα τον κήρυξε και στη Γαλλία. Την ίδια μέρα, εισέβαλε στο Βέλγιο για να περάσει από εκεί στη Γαλλία καθώς οχυρώσεις εμπόδιζαν κεραυνοβόλο εισβολή από τα γαλλογερμανικά σύνορα. Η Γερμανία βιαζόταν να τελειώνει στη Δύση, πριν να οργανωθεί στην Ανατολή η Ρωσία. Το Βέλγιο όμως ήταν ουδέτερο, με τα σύνορά του εγγυημένα και από τη Γερμανία που έτσι παραβίαζε κατάφωρα το διεθνές δίκαιο. Επιπρόσθετα, το Βέλγιο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως γερμανικό εφιαλτήριο για μια απόβαση στη Βρετανία. Η οποία Βρετανία, ξαφνικά, είδε να της προσφέρεται ο ρόλος της υπερασπίστριας του δικαίου: Στις 4 Αυγούστου, κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία.

Μέσα σε μια εβδομάδα, βρέθηκαν σε εμπόλεμη κατάσταση, οι «κεντρικές αυτοκρατορίες» της Γερμανίας και της Αυστρίας από τη μια πλευρά και οι χώρες της «εγκάρδιας συνεννόησης» (Αντάντ) τσαρική Ρωσία, βασιλείο της Βρετανίας και δημοκρατία της Γαλλίας από την άλλη. Έχοντας στο πλάι τους τη Σερβία και το Μαυροβούνιο που είχαν ήδη κηρύξει τον πόλεμο στη Γερμανία.

Μέλος της «τριπλής συμμαχίας» (με την Αυστρία και τη Γερμανία), η Ιταλία ανακάλυψε ότι το άρθρο 4 της συνθήκης όριζε πως η συμμαχία είναι αμυντική. Όμως, η σύρραξη προκλήθηκε από επιθετικό πόλεμο της Αυστρίας εναντίον της Σερβίας. Οπότε, η Ιταλία δήλωσε «ευμενή ουδετερότητα» προς τις κεντρικές αυτοκρατορίες. Η Ρουμανία επίσης δήλωσε ουδετερότητα, στην ουσία αναμένοντας τι θα πράξει η Βουλγαρία, με την οποία είχε διαφορές από τους Βαλκανικούς πολέμους, ώστε να πάει με το αντίπαλο στρατόπεδο. Ουδετερότητα διακήρυξαν και οι Ηνωμένες Πολιτείες (5 Αυγούστου), ο πρόεδρος των οποίων ασχολιόταν με τα εγκαίνια της διώρυγας του Παναμά.

Από τις 15 Αυγούστου, στον πόλεμο μπήκε και η Ιαπωνία που εποφθαλμιούσε τις γερμανικές κτήσεις στην Κίνα. Οι συγκρούσεις μεταφέρθηκαν και στις αποικίες. Η Γερμανία υπέγραψε μυστική συμφωνία με την Τουρκία για να μπορούν τα πλοία της να περνούν τα Δαρδανέλια. Άλλωστε, η Τουρκία είχε καιρικές διαφορές με τη Ρωσία. Από τις 28

Οκτωβρίου, τάχθηκε ανοιχτά υπέρ των κεντρικών αυτοκρατοριών.

Ο τρίτος Βαλκανικός πόλεμος πολύ γρήγορα μετατράπηκε στον νιοστό Ευρωπαϊκό για να εξελιχθεί στον Α' Παγκόσμιο.

(protagon.gr, 28.6.2014)